

Şeyh Eşref b. Ahmed

Mevlid

(İnceleme-Metin-Dil İçi Çeviri)

Esra BOZYİĞİT

RumeliYA
Yayıncılık ψ Publishing

Editör / Editor
Prof. Dr. Ömer ZÜLFE

Yazar / Author
Esra BOZYİĞİT
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5809-6223>

Kitap adı / Book title
Şeyh Eşref b. Ahmed Mevlid (İnceleme-Metin-Dil İçi Çeviri)

APA
Bozyiğit, E. (2026). *Şeyh Eşref b. Ahmed Mevlid (İnceleme-Metin-Dil İçi Çeviri)*.
Kırklareli: RumeliYA Yayıncılık & Publishing

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19086689>

Grafiker / Graphic designer: Selen Gül ŞENTÜRK
Kapak tasarımcı / Cover designer: Selen Gül ŞENTÜRK
Redaksiyon / Redaction: RumeliYA

Yayın dili / Publication language: Türkçe / Turkish
Yayın no / Publication number: 83

ISBN
RumeliYA: 978-625-93436-3-1
Yayın tarihi / Date published: 2026

Baskı yeri / Printing house
Girişim Ajans Ofset
Sertifika No:47852

Adres / Address
RumeliYA Yayıncılık   Publishing
Karacaibrahim Mh. Nüzhet Somay Cd., No. 49 B Merkez, Kırklareli, Türkiye
Sertifika / Certificate No 48218
web: www.rumeliya.com
e-mail: editor@rumeliya.com
Tel: +90 505 795 81 24

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	V
KISALTMALAR	VII
METİNDE YAPILAN TASARRUFLARA DAİR İŞARETLER	VII
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: İNCELEME	3
1. ŞEYH EŞREF BİN AHMED'İN HAYATI VE ESERLERİ	3
1.1. <i>Hayatı</i>	3
1.2. <i>Eserleri</i>	4
2. MEVLİD	7
2.1. <i>Eserin Türü Üzerine Bir Değerlendirme</i>	7
2.2. <i>Kayıtlı Olduğu Nüsha</i>	10
2.3. <i>Adı, Telif Tarihi ve Yazılış Sebebi</i>	11
2.4. <i>Nazım Şekli ve Beyit Sayısı</i>	12
2.5. <i>Vezni</i>	13
2.6. <i>Kafiye ve Redifleri</i>	14
2.7. <i>Dil ve İmla Hususiyetleri</i>	17
2.7.1. <i>Eserin Kayıtlı Olduğu Nüshada Müstensih Tarafından İşaret Edilen Vezin Tasarrufları</i>	23
2.8. <i>Konusu ve Bölümleri</i>	26
KAYNAKLAR	41
II. BÖLÜM: METİN	45
1. METİN ve DİL İÇİ ÇEVİRİ HAZIRLANIRKEN İZLENEN YOL	45
2. ÇEVİRİ YAZILI METİN - DİL İÇİ ÇEVİRİ	48
3. SÖZLÜK ve DİZİN HAZIRLANIRKEN İZLENEN YOL	206
4. SEÇME SÖZLÜK	207
5. AÇIKLAMALI ÖZEL ADLAR DİZİNİ	218
6. TIPKIBASIM ÖRNEKLERİ	228

ÖN SÖZ

XV. yüzyıldan bu yana, mevlid türünde birçok eser kaleme alınmıştır. Hz. Muhammed'i doğumu vesilesiyle methetme ve onun kutlu şefaatinin kazanma gayesiyle yazılan bu eserlerin en başarılı örneği, Süleyman Çelebi'nin (ö. 825/1422) *Vesîletü'n-Necât*'ıdır. Eser, yazıldığı dönemde olduğu gibi günümüzde de ilgiyle karşılanmaktadır. *Vesîletü'n-Necât*'ın bugün Hz. Muhammed'in doğumunu anma amacıyla düzenlenen merasimler, düğünler, açılışlar ve mübarek geceler gibi hemen her olay vesilesiyle okunuyor olması, mevlid türüne olan rağbetin bir göstergesidir.

Yayına hazırladığımız eser, Süleyman Çelebi'nin çağdaşlarından Şeyh Eşref b. Ahmed'in XV. yüzyılın ilk yarısında yazdığı kabul edilen *Mevlid*'idir. Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan *Mevlid*; aynı zamanda Ahmedî'nin (ö. 815/1412), Süleyman Çelebi'nin, Celâl Muhıbbî'nin (ö. 841/1437-38'den sonra) ve 'Arif'in (ö. 842/1438'den sonra) mevlidleri ile birlikte Türk edebiyatında yazılmış ilk mevlid örneklerini oluşturduğu için de önem arz etmektedir.

Eserle ilgili hazırlanan bu çalışma, "İnceleme" ve "Metin" olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde, Şeyh Eşref b. Ahmed'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından Mevlid'in elde bulunan tek nüshası tanıtılarak eserin şekil ve muhteva hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın metin bölümünde ise Mevlid'in çeviri yazılı metni araştırmacıların istifadesine sunulmuş ve metnin günümüz Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde, Mevlid'in seçme sözlüğü ile açıklamalı özel adlar dizinine de yer verilmiştir.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi çalışmanın hazırlanması sırasında da beni yalnız bırakmayan sevgili annem Fatma Bozyiğit ve babam Mustafa Bozyiğit'e teşekkür ederim. Eseri bulmama vesile olan

Esra BOZYİĞİT

ve fikirleriyle bana yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Ömer Zülfe'ye teşekkürlerimi sunarım. Çalışmayla ilgili görüşlerinden istifade ettiğim Dr. Öğr. Üyesi Metin Samancı'ya ve eseri özenle yayına hazırlayan RumeliYA Yayıncılık & Publication'a müteşekkirim.

Esra BOZYİĞİT
Bilecik, 2026

KISALTMALAR

Ar.: Arapça

C.: Cilt

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

Far.: Farsça

Hız.: Hazreti

mm.: milimetre

N.: Eserin kayıtlı olduğu nüsha

ö.: vefat tarihi

s.: sayfa

Sans.: Sanskritçe

TDK: Türk Dil Kurumu.

METİNDE YAPILAN TASARRUFLARA DAİR İŞARETLER

ë: Müstensihin Türkçe kelimelerdeki imale bulunan “e” sesini, nüshada elif harfiyle yazdığını gösterir.

ā, ī, ō, ū (eđik yazılan uzun ünlüler): Zihaf yapılan uzun ünlüleri (‘īsā) ve uzun okunduğunda gerekmediđi hâlde med ortaya çıkan sesleri (tamām) gösterir.

a, i, o, u (eğik yazılan kısa ünlüler): Müstensihin zihaf yapılan uzun ünlüleri ve uzun okunduğunda gerekmediği hâlde med ortaya çıkan sesleri, nüshaya kaydetmediğini gösterir.

GİRİŞ

Türk edebiyatında, Hz. Muhammed'e duyulan sonsuz muhabbetin ve saygının bir nişanesi olarak sayısız eserin kaleme alınması naat, siyer, mi'racnâme, hicretnâme, hilye, kırk hadis, yüz hadis gibi edebî türlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hz. Peygamber'e olan bağlılığın yoğun bir şekilde hissedildiği bu türlerden biri de mevlidlerdir. Bir edebî tür olarak mevlidler, Hz. Muhammed'in doğumunu esas alarak miracı, hicreti, vefatı gibi hayatının önemli safhalarını anlatan manzum eserlerdir. Mevlid kelimesi, bugün Hz. Muhammed'in doğumunu kutlamak amacıyla tertip edilen ve *Vesîletü'n-Necât*'ın bestesiyle okunduğu merasimler için de kullanılmaktadır (Canım, 2014: 136-137).

Bugüne kadar mevlid türüyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Mevlid yazdığı tespit edilen ilk şairler, Kâtib Çelebi (1971: 1910) ve Bursalı Mehmed Tahir (1333/1915: 222) tarafından listelenmiştir. Konu üzerine muhtelif araştırmalar yapan Necla Pekolcay (1950), Hasibe Mazıoğlu (1974, 1975), Agâh Sırrı Levend (1989) ve Hasan Aksoy (2007) da tespit ettikleri mevlid metinleri ile Türkçe mevlid yazan şairler listesine yeni isimler eklemişlerdir (Köksal, 2011: 53-57). M. Fatih Köksal, on iki mevlid metnini neşrettiği *Mevlid-nâme* eseriyle söz konusu listeyi yeniden oluşturmuştur (Köksal, 2011: 58-78). Köksal'ın listesini düzenleyen Rifat Kütük ise mevlid kaleme aldığı kesin olarak bilinen şair sayısını 102 olarak açıklamıştır (2018: 78-84). Mevlid şairleri listesi, yeni eserlerin tespitiyle güncellenmeye devam etmektedir.

Mevlid türünün Türk edebiyatındaki ilk örneği, Ahmedî'nin (ö. 815/1412) *İskendernâme*'sinin bir nüshasında kayıtlı olan ve müstakil bir eser görünümündeki *Mevlid*'dir. Süleyman Çelebi'nin (ö. 825/1422) 812/1409-10 yılında, Bursa'da yazdığı *Vesîletü'n-Necât*'ı ise mevlidlerin şaheseri olarak kabul edilmektedir (Köksal, 2011: 31).

Süleyman Çelebi'nin Bursalı olması ve bahsi geçen şehirde köklü bir tasavvuf geleneğinin bulunması, Bursa ve çevresinde birçok mevlid şairinin yetişmesine vesile olmuştur (Köksal, 2011: 27-28). Çalışma konumuzu teşkil eden eser de XV. yüzyılın başlarında, Bursa yakınlarındaki İznik'te yaşadığı düşünülen ve devrinin önemli

mutasavvıflarından olduğu kabul edilen Şeyh EŞref b. Ahmed'in *Mevlid*'idir.

Eserden ilk söz eden, Şairin *Fütüvvetnâme*'sini (1992) neŐreden Orhan Bilgin'dir. AraŐtırmacı, *Fütüvvetnâme*'nin kayıtlı olduğu mecmuada, Şeyh EŞref'in baŐı eksik bir mesnevisi olduğunu ve eserde daha ziyade Hz. Peygamber'den söz edildiğini belirtmiŐtir. Fakat eserin bugüne kadar metin yayını yapılmamıŐtır. Tarafımızdan okununca mevlid olduğu anlaŐılan eser, *Vesiletü'n-Necât*'la mukayese edilerek makale hlinde tanıtılmıŐtır (Bozyiğit, 2025a). Eserin eviri yazılı metni ile nesre çevirisi de elinizdeki kitap vesilesiyle ortaya koyulmuŐtur. Ayrıca bu çalıŐmada Şeyh EŞref b. Ahmed'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiŐ, *Mevlid*'in Şekil ve muhteva hususiyetleri üzerine değerlendirmelerde bulunulmuŐ ve eserin Őeme sözlüğü ile özel adlar dizinine yer verilmiştir.

Çeviri yazılı metin, eserin ele geçen tek nüshasına göre hazırlanmıŐtır. Nüsha incelendiğinde, *Mevlid*'in nüshaya vezin hususiyetleri gözetilerek kaydedildiği anlaŐılmıŐtır. Müstensihin nüsha üzerinde yaptığı bahse konu uygulamalar, eviri yazılı metinde de muhtelif yöntemlerle gösterilmiŐtir. Tarafımızdan yapılan bu tasarruflar, çalışmanın "İnceleme" bölümünde örneklerle izah edilmiŐtir.

I. BÖLÜM: İNCELEME

1. ŞEYH EŞREF BİN AHMED'İN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

Şeyh Eşref b. Ahmed'in hayatıyla ilgili elde bulunan bilgiler sınırlıdır. Onun kim olduğu, nerede ve ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmemektedir. Diğer taraftan şairin eserlerini ihtiva eden mecmuanın 856/1452 yılında istinsah edilmiş olmasından hareketle onun XIV. yüzyılın son yarısıyla XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğu kabul edilmektedir. Şair hakkında yapılan ilk çalışma, Orhan Bilgin'e (1992) aittir. Şeyh Eşref'in *Fütüvvetnâme'sini* yayına hazırlayan Bilgin, mezkûr mecmuaya dayanarak onun mecmuanın istinsahından hemen önce vefat etmiş olabileceğini öne sürmüştür. Zira şairin ilgili mecmuada yer alan *İbretnâme'sinin* başındaki *'İbretnâme-i Mevlânâ Eşref şerrefellâhu fi'd-dünyâ ve'l-âhire bi-hürmeti Seyyidinâ Muhammedin ve âlihi ecma'în* ibaresi, hayatta olan kimseler için kullanılan bir dua cümlesidir. Eğer müstensih bu ibareyi eserin istinsahına esas olan nüshadan doğrudan almadıysa ve eserin başına kendisi eklediyse *İbretnâme'yi* henüz şair hayattayken mecmuaya kaydetmiş olmalıdır. Bununla birlikte mecmuadaki diğer eserlerin başında daha ziyade vefat etmiş kimseler için kullanılan *rahmetullâhi rahmeten vâsi'aten* gibi dua cümleleri bulunmaktadır. Bu kayıtlar da şairin, mecmuanın istinsahı tamamlanmadan vefat etmiş olduğunu göstermektedir. (1992: IV-V). Sonuç olarak Şeyh Eşref'in 856/1452 yılından önce vefat etmiş olduğu kesin olarak söylenebilmektedir.

Yaşadığı devrin tanınmış mutasavvıflarından biri olduğu düşünülen Eşref b. Ahmed'in kimliği hususunda da ortaya atılan iddia, yine Orhan Bilgin'e aittir. Araştırmacıya göre şairin "Eşrefoğlu Rûmî" adıyla bilinen Abdullah Rûmî b. Seyyid Ahmed Eşref'in (ö. 874/1469) babası olma ihtimali kuvvetlidir. Nitekim Abdullah b. Eşref'in "Eşrefoğlu" namıyla anılması da babasının, yaşadığı dönemde tanınmış bir kişi olduğunu göstermektedir (1992: V-VI). Ayrıca